

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІІВ

RESEARCH RESULTS OF THE EFFECTIVENESS OF THE SYSTEM OF CONTINUOUS PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE NAVIGATORS

Метою статті є оприлюднення результатів дослідження ефективності системи неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв. Автором зазначено, що система неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв у вищих морських навчальних закладах – це послідовний динамічний функціональний комплекс діалектично пов'язаних між собою компонентів і елементів, що спільно забезпечують функціонування умов для досягнення мети та розв'язання завдань підготовки майбутніх фахівців із навігації й управління суднами на першому (бакалаврському) і другому (магістерському) рівнях вищої освіти відповідно до вимог міжнародних нормативно-правових документів. Систему неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв у вищих морських навчальних закладах можна подати як поєднання трьох основних компонентів (блоків, підсистем), зокрема цільового, змістово-діяльнісного, аналітико-результативного.

Результати дослідно-експериментальної роботи з експериментальної перевірки дієвості цієї системи, а також результативності педагогічних умов і технології формування готовності майбутніх фахівців річкового і морського транспорту до професійної діяльності підтвердили правильність висунутої гіпотези. Доведено, що формування готовності майбутніх фахівців річкового і морського транспорту до професійної діяльності буде ефективним, якщо цей процес здійснювати на основі авторської концепції та системи неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв у вищих морських навчальних закладах. Формування їхньої готовності до професійної діяльності доцільно реалізовувати впродовж чотирьох етапів – першого (початкового), другого (етапу поглибленої підготовки), третього (етапу інтеграції теоретичної та практичної підготовки) і четвертого (етапу професійного становлення). На кожному етапі необхідно забезпечити реалізацію певних педагогічних умов, а також впровадити педагогічні умови, які мають наскрізний вплив, тобто передбачають реалізацію впродовж усіх чотирьох етапів.

Ключові слова: майбутні судноводії, готовність до професійної діяльності, критерії та показники сформованості готовності,

фахівці з навігації й управління морськими суднами, неперервна професійна підготовка, система.

The purpose of the article is to publish the results of the study of the effectiveness of the system of continuous professional training of future navigators. The author notes that the system of continuous professional training of future navigators in higher maritime education institutions is a consistent dynamic functional complex of dialectically related components and elements that ensure the functioning of conditions for achieving the goals and objectives of training future specialists in navigation and ship management at the first (bachelor's) and second (master's) levels of higher education in accordance with the requirements of international regulatory and legal documents. The system of continuous professional training of future navigators in higher maritime educational institutions can be presented as a combination of three main components (blocks, subsystems), including target, content and activity, analytical and effective components.

The results of experimental work on experimental testing of the effectiveness of this system, as well as the effectiveness of the pedagogical conditions of the technology of formation of readiness of future experts of river and sea transport to professional activities confirmed the correctness of the hypothesis. It is proved that formation of readiness of the future experts of river and sea transport to professional activity will be effective if this process is carried out on the basis of the author's concept and system of continuous professional training of the future navigators in the higher maritime educational institutions. At the same time, it is advisable to develop their readiness for professional activity during four stages – the first (initial), second (advanced training stage), third (integration stage of theoretical and practical training) and fourth (professional development stage). At each stage, it is necessary to ensure the implementation of certain pedagogical conditions, as well as to introduce pedagogical conditions that should have a cross-cutting impact, i.e., they should be implemented within all four stages.

Key words: future navigators, readiness for professional activities, criteria and indicators of preparedness formation, specialists in navigation and ship handling, continuous professional training, system.

УДК 378.147:629.5.072.8(043.3)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-18-1-28>

Даниленко О.Б.,
канд. пед. наук,
завідувач кафедри навігації
і управління судном
Дунайського інституту
Національного університету
«Одеська морська академія»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Зростання вимог до безпеки судноплавства та міжнародного ринку праці, важлива роль водного транспорту в умовах світової глобалізації, вимоги міжнародних нормативно-правових документів щодо стандартів підготовки членів екіпажів суден, якості засвоєння ними знань, навичок і компетентності, а також вимоги освітньо-професійних програм підготовки фахівців морського і річкового флоту (зокрема майбутніх штурманів і помічників

капітанів) зумовлюють потребу в обґрунтуванні системи неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв у вищих морських навчальних закладах, у якій були б запропоновані інноваційні шляхи вдосконалення цього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв упродовж тривалого часу є предметом наукових досліджень. Ці дослідження умовно можна поділити на декілька груп. До пер-

шої групи віднесемо праці, у яких науковці розглядають проблему підготовки майбутніх судноводіїв із позицій компетентнісного підходу. Це роботи М. Мусоріної (формування технічної компетентності майбутніх фахівців судноводіння у процесі навчання технічних дисциплін) [1], О. Фролової (формування соціокультурної компетенції майбутніх судноводіїв у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін) [2] та І. Сокола (педагогічні умови формування професійної компетентності судноводіїв у процесі вивчення фахових дисциплін) [3] та інших дослідників.

Друга група – наукові праці, у яких дослідники пропонують вирішити проблему підготовки майбутніх судноводіїв на засадах використання інформаційно-комунікаційних технологій. Це дослідження С. Волошинова, присвячене підготовці майбутніх судноводіїв із системою візуальної підтримки в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища [4], В. Смелікової, де вчена досліджує підготовку майбутніх судноводіїв до професійно-орієнтованого спілкування засобами кейс-технологій [5], а також публікації М. Шермана, О. Безбаха і О. Чернікової, у яких автори розглядають актуальні питання формування інформаційної культури майбутніх інженерів-судноводіїв та іншомовної професійної компетентності майбутніх судноводіїв засобами інформаційно-комунікаційних технологій [6; 7].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак комплексного дослідження, присвяченого обґрунтуванню системи неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв, у науковій періодиці не виявлено. Потребують аналізу результати навчання майбутніх фахівців водного та морського транспорту за умов традиційної системи навчання. Важливим завданням професійної педагогічної науки є обґрунтування концепції та педагогічних умов формування готовності майбутніх фахівців річкового і морського транспорту до професійної діяльності, а також розроблення відповідної педагогічної технології.

Метою статті є оприлюднення результатів дослідження ефективності системи неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв.

Виклад основного матеріалу. Професійну підготовку майбутніх судноводіїв доцільно розглядати як педагогічну систему, оскільки йдеться про процес, що відбувається у ВНЗ і має на меті формування знань, умінь, навичок і професійно значимих властивостей. З урахуванням узагальнення результатів наукових праць педагогічну систему потрібно розуміти як «динамічний функціональний комплекс діалектично пов'язаних між собою компонентів і елементів, які створюють оптимальні умови для розв'язання завдань навчання, освіти та виховання майбутніх фахівців» [8, с. 144–151].

З огляду на це система неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв у вищих морських навчальних закладах – це послідовний динамічний функціональний комплекс діалектично пов'язаних між собою компонентів (цільового, змістово-діяльнісного, аналітико-результативного) й елементів (курсантів, студентів, науково-педагогічних працівників, керівників плавальної практики, керівників баз плавальної практики), що спільно забезпечують функціонування умов для досягнення мети і розв'язання завдань підготовки майбутніх фахівців із навігації й управління суднами на першому (бакалаврському) і другому (магістерському) рівнях вищої освіти відповідно до вимог міжнародних нормативно-правових документів (Міжнародної конвенції ПДМНВ 78/95) [9].

Відповідно до авторського задуму систему неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв у вищих морських навчальних закладах можна подати як поєднання трьох основних компонентів (блоків, підсистем), зокрема цільового, змістово-діяльнісного, аналітико-результативного.

Зміст цільового компонента зумовлений соціальним замовленням на підготовку фахівців за спеціальністю «Річковий та морський транспорт», за яким метою є формування готовності майбутніх судноводіїв до професійної діяльності у системі неперервної професійної підготовки.

Оскільки цей процес передбачає два рівні освіти – перший (бакалаврський) і другий (магістерський), то на кожному рівні вищої освіти у системі неперервної підготовки необхідно вирішувати окремі завдання. Зокрема перший (бакалаврський) рівень освіти передбачає підготовку майбутніх судноводіїв до отримання звання штурмана та зайняття посад вахтового помічника капітана морських суден відповідно до Міжнародної Конвенції ПДМНВ і національних вимог.

Другий (магістерський) рівень вищої освіти серед основних завдань передбачає здобуття курсантами (студентами) знань, умінь, навичок і досвіду, що стосується управління експлуатацією складних інформаційно-зв'язаних комплексів і систем, які забезпечують нормальне функціонування суден та інших об'єктів морської (річкової) інфраструктури. Крім цього, магістерський рівень вищої освіти передбачає набуття курсантами (студентами) знань, умінь, навичок і досвіду педагогічної діяльності у закладах вищої освіти, а також науково-дослідної діяльності в установах і організаціях морського та річкового транспорту.

Змістово-діяльнісний компонент системи неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв у вищих морських навчальних закладах зумовлений цільовим компонентом і взаємопов'язаний із ним, оскільки формування готовності майбутніх судноводіїв до професійної

діяльності реалізується поетапно. З урахуванням рівня і змісту вищої освіти, особливостей індивідуально-психологічного і професійного розвитку курсантів (студентів), рівнів та особливостей їхньої практичної підготовки на різних курсах навчання, а також особливостей освітнього процесу у ВМНЗ формування готовності майбутніх судноводіїв до професійної діяльності доцільно реалізовувати впродовж чотирьох етапів – першого (початкового), другого (етапу поглибленої підготовки), третього (етапу інтеграції теоретичної та практичної підготовки) та четвертого (етапу професійного становлення).

На кожному етапі необхідно забезпечити реалізацію певних педагогічних умов, а також впровадити педагогічні умови, які мають наскрізний вплив, тобто передбачають реалізацію впродовж усіх чотирьох етапів. Педагогічні умови ми розглядаємо як спеціально спроектовані системні чинники, що впливають на освітній процес ВМНЗ, особистісні параметри його учасників (насамперед курсантів і студентів). Важливою системою характеристикою педагогічних умов є те, що вони здійснюють вплив на ресурсне забезпечення неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв (методичне, інформаційне, комунікаційне, програмне, наочне тощо), зміст, форми, методи та технології навчання, ставлення курсантів (студентів) і науково-педагогічних працівників до освітнього процесу (мотивація, зацікавленість, прагнення, рівень включеності у навчання тощо). Загалом педагогічні умови формування готовності майбутніх фахівців із навігації й управління суднами до професійної діяльності в системі неперервної професійної підготовки спрямовані на особистість курсанта (студента) як основний компонент цього процесу.

Відповідно до одного із завдань дослідження передбачало експериментальну перевірку дієвості системи неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв, а також результативності педагогічних умов і технології формування готовності майбутніх фахівців річкового і морського транспорту до професійної діяльності.

Експериментальна перевірка дієвості системи неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв (формувальний етап педагогічного експерименту) тривала із травня 2015 по травень 2019 рр. на базі Національного університету «Одеська морська академія» включно з його філіями – Азовським морським інститутом і Дунайським інститутом.

Формувальний експеримент мав характер паралельного, що передбачало участь однорідних об'єктів, тобто двох груп – експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ). На учасників експериментальної групи здійснювався активний вплив шляхом впровадження педагогічних умов, а в контроль-

ній групі навчальний процес було організовано за традиційною системою. Шляхом порівняння стану об'єктів (ЕГ і КГ), зокрема вхідних (на початку експерименту) та кінцевих (після його завершення) характеристик сформованості в майбутніх судноводіїв готовності до професійної діяльності, з'ясовано ефективність запропонованих заходів, зокрема системи неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв.

Основні заходи методичного характеру, що були реалізовані під час формувального етапу експерименту, переважно стосувалися змістово-діяльнісного компонента системи неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв у вищих морських навчальних закладах, оскільки саме цей компонент як підсистема передбачав поетапну реалізацію визначених педагогічних умов, а також впровадження педагогічних умов, що передбачають реалізацію впродовж усіх чотирьох етапів (мають наскрізний вплив). Відповідно до концепції формування готовності майбутніх судноводіїв до професійної діяльності педагогічні умови мають на меті вплив на ресурсне забезпечення неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв (методичне, інформаційне, комунікаційне, програмне, наочне тощо), зміст, форми, методи і технології навчання, ставлення курсантів (студентів) і науково-педагогічних працівників до освітнього процесу (мотивація, зацікавленість, прагнення, рівень включеності у навчання тощо). Загалом педагогічні умови формування готовності майбутніх фахівців із навігації та управління суднами до професійної діяльності в системі неперервної професійної підготовки спрямовані на особистість курсанта (студента) як основний компонент цього процесу.

Зокрема на першому, початковому етапі формування готовності майбутніх судноводіїв до професійної діяльності основні зусилля організаторів формувального етапу експерименту були спрямовані на формування свідомого розуміння курсантами (студентами) необхідності оволодіння дисциплінами всіх циклів підготовки, передбаченими освітньо-професійною програмою; психолого-педагогічний супровід адаптації курсантів (студентів) до навчання у вищому морському навчальному закладі та проходження плавальної практики на суднах морського флоту; формування і розвиток професійних ціннісних орієнтацій майбутніх судноводіїв із використанням потенціалу змісту дисциплін циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки, а також навчальної плавальної практики.

Оскільки другий етап формування готовності майбутніх судноводіїв до професійної діяльності – етап поглибленої підготовки – спрямований на формування інформаційного, психологічного й операційного компонентів цієї готовності, на фор-

мувальному етапі експерименту були реалізовані заходи щодо упровадження інноваційних методів і форм навчання і викладання з метою активізації курсантів (студентів) до розвитку професійно-значущих особистісних властивостей.

Серед інноваційних методів і форм навчання і викладання на етапі поглибленої підготовки майбутніх судноводіїв застосовувалися кейс-технології, метод «круглого столу», дебати, ділові ігри, case-study, тренінги, відеоконференції, метод «мозкового штурму», фокус-групи, рольові ігри, групові дискусії, а також метод проектів. Крім цього, на формувальному етапі експерименту курсантів (студентів) ЕГ було залучено до таких форм організації навчання, як e-learning (електронне навчання, що пропонує використання Інтернет-технологій, електронних бібліотек, навчально-методичних мультимедіа-матеріалів, віртуальних лабораторій і практикумів тощо); m-learning (мобільне навчання, яке передбачає передавання знань на мобільні пристрої з використанням WAP- і GPRS-технологій); u-learning (всепроникаюче навчання – технології неперервного навчання з використанням інформаційно-комунікаційних засобів. Для здійснення u-learning розроблено відповідні навчальні матеріали, що передавалися на мобільні пристрої курсантів). Цікавою інноваційною формою навчання, яка використовувалася з курсантами (студентами) ЕГ, була технологія (форма) «перевернутого навчання» (f-learning – flipped learning),

що дозволяла під час вивчення окремих дисциплін інакше організувати («перевернути») процес навчання: замість вступних лекцій на початку вивчення дисциплін або тем студентам пропонувалося поза аудиторією ознайомитися з відповідними навчальними матеріалами, що мали розглядатися на наступному занятті, самостійно вивчити теоретичний матеріал, а потім в аудиторії під керівництвом викладача обговорити його та виконати практичні завдання. На другому етапі формування готовності майбутніх судноводіїв до професійної діяльності (етапі поглибленої підготовки) з метою впливу на психологічний компонент цієї готовності впроваджено додатковий курс для розвитку психологічної готовності майбутніх судноводіїв до прийняття управлінських рішень і несення вахти. Цей додатковий курс впроваджено шляхом інтеграції в освітньо-професійну програму підготовки майбутніх фахівців річкового і морського транспорту на засадах міждисциплінарного підходу.

На третьому етапі (інтеграції теоретичної та практичної підготовки) формування готовності майбутніх судноводіїв до професійної діяльності основні зусилля організаторів формуального етапу експерименту були спрямовані на проектування і впровадження в освітньо-професійну програму спеціального курсу для поглибленого вивчення особливостей річкового судноплавства. Метою курсу «Річкові інформаційні системи» є вивчення концепції побудови річкових інформацій-

Таблиця 1

Середні бали за показниками критеріїв сформованості готовності майбутніх судноводіїв першого (бакалаврського) рівня вищої освіти до професійної діяльності на початку та наприкінці формуального етапу експерименту в КГ 1 (n=143) і ЕГ 1 (n=135)

Критерії	На початку		Наприкінці	
	КГ 1	ЕГ 1	КГ 1	ЕГ 1
Потребнісно-мотиваційний	3,892	3,874	4,086	4,338
Ціннісно-орієнтаційний	3,846	3,841	4,019	4,340
Когнітивний	3,731	3,767	3,954	4,219
Професійно-особистісний	3,817	3,798	4,015	4,215
Практичний	3,728	3,712	3,952	4,268
Узагальнений критерій	3,802	3,798	4,005	4,276

Таблиця 2

Середні бали за показниками критеріїв сформованості готовності майбутніх судноводіїв другого (магістерського) рівня вищої освіти до професійної діяльності на початку та наприкінці формуального етапу експерименту в КГ 2 (n=42) і ЕГ 2 (n=43)

Критерії	На початку		Наприкінці	
	КГ 2	ЕГ 2	КГ 2	ЕГ 2
Потребнісно-мотиваційний	3,995	3,979	4,154	4,456
Ціннісно-орієнтаційний	3,948	3,928	4,105	4,360
Когнітивний	3,981	3,995	4,180	4,474
Професійно-особистісний	3,889	3,878	4,083	4,343
Практичний	3,878	3,862	4,071	4,325
Узагальнений критерій	3,938	3,928	4,118	4,391

них систем на основі директив ЄС № 61 2002 р., директиви Європарламенту 2004 р., міжнародних стандартів та інструкції. Внаслідок вивчення курсу курсанти (студенти) були обізнані зі структурою й обов'язками фарватерної інформаційної служби (ФІС), служби інформації про рух суден (СРС), служби тактичної інформації (ТІР), служби стратегічної інформації (СІР), служби руху суден (СРС), а також радіотелефонної служби. Крім цього, вивчення курсу «Річкові інформаційні системи» дозволило ознайомити курсантів (студентів) із сучасними засобами передачі інформації до користувачів, сучасними супутниковими інформаційними системами (DGPS).

На третьому етапі формування готовності майбутніх судноводіїв до професійної діяльності основні зусилля організаторів формувального етапу експерименту були спрямовані також на підготовку майбутніх судноводіїв до професійної міжкультурної комунікації у складі поліетнічних і мультикультурних судових команд. Для цього було використано потенціал таких навчальних дисциплін, як «Історія та культура України», «Ділова українська мова», «Організація колективної діяльності та лідерство», «Англійська мова», «Англійська мова (за професійним спрямуванням)», а також потенціал плавальної практики.

На четвертому етапі формування готовності до професійної діяльності – етапі професійного становлення, відповідно до авторської концепції, основні зусилля організаторів формувального етапу експерименту були спрямовані на розвиток у курсантів (студентів) ВМНЗ здатності до лідерства та досягнення особистісно значущих цілей. Цю роботу було організовано з урахуванням трьох основних підходів до розвитку лідерства курсантів (студентів) – з позицій розвитку особистих властивостей, із позицій формування лідерської поведінки та ситуаційного підходу.

Отже, на кожному з етапів формування готовності майбутніх судноводіїв до професійної діяльності з метою підвищення ефективності цього процесу забезпечено реалізацію визначених педагогічних умов. У процесі формувального етапу експерименту впроваджено педагогічні умови, що мали наскрізний характер впливу, тобто передбачали реалізацію впродовж усіх чотирьох етапів.

Після проведення формувального етапу експерименту було проведено повторне дослідження за потребнісно-мотиваційним, ціннісно-орієнтаційним, когнітивним, професійно-особистісним і практичним критеріями. Застосовувалися ті самі методи отримання кількісних даних, що й на початку формувального етапу. Таке дослідження дозволило з'ясувати, наскільки дієвою є система неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв, а також ступінь результативності педагогічних умов і технології формування готов-

ності майбутніх фахівців річкового і морського транспорту до професійної діяльності.

Щоб не нагромаджувати дослідження значною кількістю таблиць і отриманих даних, вважаємо за доцільне навести підсумкову таблицю з узагальненими результатами, отриманими за визначеними критеріями на початку та наприкінці формувального етапу експерименту (табл. 1), учасниками якого були курсанти (студенти) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (КГ 1 – 143 майбутні судноводії, і ЕГ 1 – 145 учасників експерименту).

Формувальний етап експерименту також передбачав з'ясування стану сформованості готовності майбутніх судноводіїв – курсантів (студентів) другого (магістерського) рівня вищої освіти на початку та після проведення формувального етапу експерименту. Вважаємо за доцільне представити лише підсумкову таблицю з узагальненими результатами, отриманими за визначеними критеріями на початку та наприкінці формувального етапу експерименту (табл. 2).

Порівняння значень узагальнених критеріїв до та після формувального етапу експерименту свідчить про те, що експериментальні заходи, реалізовані від вересня 2015 по квітень 2019 рр. з метою впровадження системи неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв, педагогічних умов і технології формування готовності майбутніх фахівців річкового і морського транспорту до професійної діяльності упродовж чотирьох етапів (перший – початковий, другий – поглибленої підготовки, третій – інтеграції теоретичної та практичної підготовки і четвертий – професійного становлення), позитивно вплинули на якість підготовки майбутніх фахівців річкового і морського транспорту. Так, наприклад, значення середніх балів узагальненого критерію сформованості готовності майбутніх судноводіїв першого (бакалаврського) рівня вищої освіти до професійної діяльності на початку і наприкінці формувального етапу експерименту показало зростання в КГ 1 на 0,203 бали (близько 5,5%), а ЕГ 1 – на 0,478 балів (на 12,5%). Зростання якісних показників у КГ 1 можна пояснити впливом освітнього процесу, що відбувався за традиційною системою. Водночас спостерігаємо суттєве зростання якості засвоєння знань, умінь і навичок в ЕГ 1, що пояснюється впровадженням системи неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв, реалізацією педагогічних умов і технології формування готовності майбутніх фахівців річкового і морського транспорту до професійної діяльності.

Висновки. Порівняння результатів стану сформованості готовності майбутніх фахівців морського та річкового транспорту до професійної діяльності у контрольних і експериментальних групах за допомогою методів математичної статистики засвідчило, що якісні та кількісні характеристики

в майбутніх фахівців мають достовірні розходження. Результати дослідно-експериментальної роботи з експериментальної перевірки дієвості системи неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв, результативності педагогічних умов і технології формування готовності майбутніх фахівців річкового і морського транспорту до професійної діяльності підтвердили правильність висунутої гіпотези. Доведено, що формування готовності майбутніх фахівців річкового і морського транспорту до професійної діяльності буде ефективним, якщо цей процес здійснювати на основі авторської концепції та системи неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв у вищих морських навчальних закладах. Формування їхньої готовності до професійної діяльності доцільно реалізовувати впродовж чотирьох етапів – першого (початкового), другого (етапу поглибленої підготовки), третього (етапу інтеграції теоретичної і практичної підготовки) та четвертого (етапу професійного становлення). На кожному етапі необхідно забезпечити реалізацію певних педагогічних умов, а також впровадити педагогічні умови, які мають наскрізний вплив, тобто передбачають реалізацію впродовж усіх чотирьох етапів.

Перспективами подальших наукових розвідок у контексті розв'язання проблеми дослідження є оприлюднення педагогічної технології формування готовності майбутніх судноводіїв до професійної діяльності у вищих морських навчальних закладах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мусоріна М.О. Формування технічної компетентності майбутніх фахівців судноводіння у процесі навчання технічних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2018. 21 с.
2. Фролова О.О. Формування соціокультурної компетенції майбутніх судноводіїв у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2015. 20 с.
3. Сокол І.В. Формування професійної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі вивчення фахових дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Херсон, 2011. 278 с.
4. Волошинов С.А. Алгоритмічна підготовка майбутніх судноводіїв з системою візуальної підтримки в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Херсонський держ. ун-т. Херсон, 2012. 20 с.
5. Смелікова В.Б. Підготовка майбутніх судноводіїв до професійно-орієнтованого спілкування засобами кейс-технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Херсон, 2017. 181 с.
6. Шерман М.І., Безбах О.М. Інформаційна культура майбутніх інженерів-судноводіїв як психолого-педагогічний феномен. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*. Херсон, 2014. Вип. 1 (10). С. 190–193.
7. Шерман М.І., Чернікова О.В. Формування іншомовної професійної компетентності майбутніх судноводіїв засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*. Херсон, 2013. Вип. 1 (9). С. 482–487.
8. Жижко Т.А. Педагогічна система один із чинників впровадження ідеї інтенсифікації у професійній підготовці майбутніх фахівців. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія : Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління*. 2005. Вип. 3. С. 144–151.
9. Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 р. (консолідований текст з манільськими поправками). Київ : ВПК «Експрес-Поліграф», 2012. 568 с.